

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Jaarboek 1987; Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen, Jaarboek 1988; Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen

Wijne, J.S.

Citation

Wijne, J. S. (1990). Boekbespreking van: Jaarboek 1987; Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen, Jaarboek 1988; Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen. *Acta Politica*, 25: 1990(2), 243-246. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449849>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449849>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

vens te verstrekken. Een vergelijking van de populatie, de oorspronkelijke steekproef en het panel op een aantal achtergrondkenmerken die doorgaans sterk samenhangen met de politieke kennis en interesse was, dunkt mij, wél mogelijk geweest. Hoe dit ook zij, de auteur had in elk geval op het probleem behoren te wijzen. De tweede factor betreft het mogelijke effect van het tijdstip waarop Millers onderzoek plaatsvond. Zoals reeds aangegeven vormde het Britse lokaal bestuur in de onderzoeksperiode nadrukkelijk het onderwerp van een hevige politieke machtsstrijd die voor een belangrijk deel in de media en voor de publieke opinie werd uitgevochten. Als burgers óóit min of meer coherente en enigszins stabiele opvattingen over lokale politiek bezitten dan onder deze omstandigheden. Het lijkt verre van denkbeeldig dat Millers bevindingen, bij voorbeeld over de aanwezigheid van min of meer stabiele en coherente attitudes, door deze buitengewone omstandigheden zijn beïnvloed. Zulks te meer daar een aanzienlijk deel van de attitudevragen nadrukkelijk inhaakt op centrale strijdpunten in de controverse tussen de bestuurslagen. Een relativering van de conclusies op dit punt ware mijns inziens op zijn plaats geweest.

Mijn tweede bezwaar geldt de theoretische onderbouwing van het onderzoek, alsmede de manier waarop Miller de theoretische relaties in zijn empirisch onderzoek vertaalt. Bij de verklaring van de verkiezingsopkomst en van de partijkeus formuleert Miller theoretische modellen. Alras blijken deze modellen weinig meer dan kapstokken waaraan men van alles op kan hangen. Bezien we bij voorbeeld het model ter verklaring van de verkiezingsopkomst. Daarin spelen als verklarende variabelen onder andere 'persoonskenmerken' en 'institutionele factoren' een rol. Een theoretisch model waarin uitsluitend dit soort verzamelbegrippen voorkomen, biedt de onderzoeker nauwelijks houvast. Zo is het bij voorbeeld de vraag wélke 'institutionele kenmerken' relevant zijn voor de opkomst en belangrijker nog in welke richting en waarom. Miller blijft het antwoord op deze vragen schuldig. In de praktijk blijkt dat het om vijftien variabelen gaat die in het analysehoofdstuk bijna terloops worden geïntroduceerd. Miller volstaat daarbij met de toelichting: 'Our panel survey includes a number of questions that can serve as indicators of these concepts. They are listed below (...) (p. 93). Voorts zijn de verzamelbegrippen operationeel niet helder onderscheiden. Zo is mij niet duidelijk waarom Miller 'kerklidmaatschap' en 'verblijfsduur in de plaats' individuele kenmerken noemt, terwijl hij 'kerkbezoek' en 'lidmaatschap van een vakbond' als institutionele factoren beschouwt. Ook bij de empirische analyse van de theoretisch gespecificeerde relaties wil ik enige kanttekeningen plaatsen. Daarbij doel ik niet zozeer op het mijns inziens weinig gelukkige idee om ten behoeve van de regressie-analyses alle variabelen te dichotomiseren (denk aan: informatieverlies, willekeur bij de dichotomisering van continue en polytome variabelen en de onderschatting van parameters). Fundamenteel acht ik het bezwaar dat Miller verzuimt om de gespecificeerde theoretische relaties systematisch empirisch te onderzoeken. In het model voor de verkiezingsopkomst en het model voor de partijkeus veronderstelt Miller conditionele relaties (interacties; zie boven). Bij de empirische analyse van de verkiezingsopkomst gaat de auteur uit van een lineair-additief

regressiemodel. Het aldus gespecificeerde model vormt geen adequate vertaling van het door de auteur zelf uitgewerkte theoretische kader (over de modellering van conditionele effecten in regressiemodellen zie: B. Denters en R. A. G. van Puijtenbroek, *Conditional regression analysis, Problems, solutions and an application*, in: *Quality and Quantity*, 23 (1989) p. 83-108). Ook bij de specificatie en de empirische toetsing van het model voor de lokale partijkeuze, dat eveneens conditionele relaties bevat, zijn vraagtekens te plaatsen.

Het moge duidelijk zijn, naast sterke punten kent Millers boek, mijns inziens, ook belangrijke tekortkomingen. Desondanks kan ik deze studie in de aandacht van geïnteresseerden in lokale politiek en het (lokaal) politiek gedrag van burgers aanbevelen. Naast de andere lezenswaardige passages kan ik daarbij vooral ook het polemische slothoofdstuk waarin Miller, op basis van zijn onderzoeksmateriaal, de argumentatie van de Britse centrale regering voor de hervorming van het lokaal bestuur weegt (en te licht bevindt), in de aandacht aanbevelen. Dit hoofdstuk lijkt me onder andere aardig voor degenen die menen dat onderzoek naar politieke houdingen en gedragingen van burgers synoniem is met wereldvreemdheid en maatschappelijke irrelevantie.

B. Denters

R.A. Koole (red.), **Jaarboek 1987; Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen**, Rijksuniversiteit Groningen 1988.

R.A. Koole (red.), **Jaarboek 1988; Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen**, Rijksuniversiteit Groningen 1989.

Het is gebruikelijk van recensenten van artikelenbundels te schrijven dat dergelijke publikaties moeilijk te bespreken zijn, omdat de gebundelde artikelen zo'n verscheidenheid aan onderwerpen behandelen en daarnaast zo wisselend van kwaliteit zijn. Maar over beide Jaarboeken 1987 en 1988 kan ter inleiding nog wel meer gezegd worden. Dit betreft vooral de vraag wat de zin is van deze Jaarboeken. En die vraag is daarom gerechtvaardigd, omdat er geen inleiding is waarin wordt verantwoord waarom juist die artikelen in dat Jaarboek staan. Ze hadden namelijk ook gepubliceerd kunnen worden in *NAMENS*, *Acta Politica* of andere wetenschappelijke of algemeen-culturele tijdschriften. En niet alle artikelen maken de indruk noodzakelijk in een Jaarboek over 1987, respectievelijk 1988 te moeten verschijnen. De meeste artikelen in het ene Jaarboek hadden ook in het andere kunnen staan.

Wel tijdgebonden zijn uiteraard het jaarverslag van het DNPP en de Kroniek van het desbetreffende jaar, het overzicht van de partijpolitieke gebeurtenissen. De Kroniek is informatief en helder geschreven. Maar juist daarom rijst de vraag waarom een dergelijk jaarboek niet met de Kroniek begint? Dat zou toch heel wat meer stijl hebben dan te beginnen met een jaarverslag over het DNPP zelf. Met alle respect voor het werk van het DNPP, maar zo'n jaarverslag dient in een dergelijk

jaarboek in kleine letters achterin het boek te staan. Nu lijkt het erop alsof het DNPP dit jaarverslag het belangrijkste acht en de rest van het Jaarboek als een soort toegift beschouwt.

Verder bevat elk Jaarboek een Aanwinstenlijst. Op zichzelf is dat logisch en van belang. Met enige verbazing merkte ik echter dat het DNPP ook op archieven-jacht gaat. Dat is in zeker opzicht spijtig. Het komt mij voor dat archieven beter niet over tal van plaatsen verspreid worden. Zo zou het archief van W. Drees jr., dat blijkens het Jaarboek 1987 door het DNPP is verworven, beter thuis horen in de collectie van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis in Amsterdam, dat zich namelijk bij uitstek specialiseert in het verzamelen van materiaal op het terrein waar Drees zich heeft bewogen.

Voor wat betreft een aantal artikelen hadden de auteurs voor hun werk veel profijt kunnen hebben van de slotregels van Daalders bijdrage aan het Jaarboek 1988. Aan het slot van diens verkorte vertaling van een in Engeland in 1987 verschenen bundel staat: 'Maar het voorgaande lijkt ook een bevestiging te vormen van een les die men in vergelijkend onderzoek vaak trekken moet: bij nadere analyse is de werkelijkheid veelal weerbarstiger dan ogenschijnlijk zo logische modellen en theorieën lijken te suggereren.' Dat geldt in het bijzonder voor het herhaaldelijk gebruik door de verschillende auteurs van het links-rechts model.

Mij blijft verbazen waarom partijen als de PSP en zelfs ook de PvdA links worden genoemd, terwijl er zoveel orthodoxie in hun ideeëngoed te constateren valt. Pas met de discussie over 'Schuivende Panelen' is er in de PvdA iets te ontdekken van de zienswijze dat 'Sterft gij oude vormen en gedachten', zoals altijd zo opgewekt in de Internationale wordt gezongen, ook voor het eigen ideeëngoed mag gelden. Waarom is toch bij 'linkse' partijen de orthodoxie links en de vrijzinnigheid rechts, terwijl dat ten aanzien van levensbeschouwingen juist andersom is? Waarom wordt toch zonder veel commentaar de links-rechts-zelfplaatsing weergegeven, terwijl er die tegenstelling tussen recht- en vrijzinnigheid is?

Met name het artikel van M.L. Zielonka-Goei en R. Hillebrand in het Jaarboek 1987 over de achterban van parlementariërs roept bovenstaande vragen op. In dit artikel blijkt ook hoe onhandig het is om de kiezers naar religie in te delen. Het begrip religie wordt namelijk uitsluitend verbonden met kerkgenootschappen, terwijl er toch ook sprake kan zijn van een 'political religion'. Het zou interessant zijn eens na te gaan voor hoeveel leden van de PvdA het socialisme nog als een 'political religion' geldt.

Het probleem van 'ogenschijnlijk zo logische' modellen doet zich ook voor in het artikel van J.J.M. van Holsteyn en G.A. Irwin over de veranderende verkiezingsstrategie van de CDA. Volgens hen is die strategie veranderd van een defensieve in een meer offensieve. En dat zou dan te maken hebben met het feit dat er na de ontzuiling een 'zwevend electoraat' is ontstaan.

Natuurlijk ging het er in de tijd van de verzuiling om dat de politieke partij in belangrijke mate het staatkundige middel was om de belangen van het desbetreffende kerkgenootschap te behartigen en de kerkelijke schapen ook politiek bij de kudde te houden. Maar is er nu een zodanig verschil tussen het willen behouden van

het eigen kerkvolk als kiezers en het terug willen krijgen van door de ontzuiling verloren gegane kiezers dat dit getypeerd kan worden met termen als defensieve en offensieve verkiezingsstrategie? Was het anti-socialisme van de confessionele partijen dan niet offensief? Of zijn er verschillende soorten van offensiviteit? En heeft het CDA in 1986 en, niet te vergeten, in 1989 nu wel voor de aanval gekozen? Het heeft toch juist tegenover de aanval van de PvdA 'behoudt het goede' als leus gehad? En dat is nu net volgens de schrijvers het kenmerk van een defensieve strategie. Ook bij dit artikel roept het gekozen model als uitgangspunt zoveel vragen op dat daarmee het artikel niet meer zoveel belang heeft.

In het Jaarboek 1987 staat verder een interessant artikel van G. Voerman over de houding van de PSP ten opzichte van de Sovjetunie. Hoewel de schrijver het begrip 'political religion' niet als zodanig beschrijft, is uit zijn artikel duidelijk te constateren hoe de 'theologie' van een dergelijke 'political religion' als van de PSP werkt. Kenmerk van een dergelijke theologie is de manier waarop over het socialisme als ideologie – dus als 'political religion' – wordt getheoretiseerd om allerlei gebeurtenissen en ontwikkelingen vanuit het socialisme te plaatsen en te verklaren, met de 'naturnotwendigheid' van het socialisme als vaststaand en onbespreekbaar uitgangspunt. Met deze manier van redeneren veranderde het standpunt van de PSP tegenover de Sovjetunie zonder dat het socialisme als zodanig aan de orde kwam.

Over het Jaarboek 1987 kan verder nog gezegd worden, dat het niet duidelijk is waarom er een recensie in is opgenomen. Want al verantwoordt R.A. Koole zijn artikel 'Het vergelijken van politieke partijen als organisaties' met de opmerking, dat het 'naar aanleiding van' een boek is geschreven, meer dan een gewone recensie is het toch niet en de vraag is gerechtvaardigd of die wel in een jaarboek met deze opzet past.

Ook in het Jaarboek 1988 staan artikelen waarvan men zich kan afvragen wat er de zin van is voor een dergelijk jaarboek. Zo schrijft M. Brinkman naar aanleiding van het overlijden van Drees over 'Drees als partijpoliticus'. Zijn artikel gaat over de tijd dat Drees lid was van de vooroorlogse SDAP, terwijl juist nu veel aandacht wordt geschonken aan de houding van Drees tegenover de PvdA. Het zou veel interessanter zijn geweest als de schrijver met zijn kennis over Drees aan die discussie een bijdrage had geschreven. Het interessante van dit artikel is nu, dat Brinkman wel gelijk heeft met zijn opvatting dat Drees zich sterk met zijn partij, eerst de SDAP en daarna de PvdA, vereenzelvigde, maar dat hij daarvoor de verkeerde bewijzen aanvoert. Zo was Drees in de jaren dertig uiterst voorzichtig met het aanvragen van het Oranjehuis door de toenmalige leiding van de SDAP, omdat hij de gevoelens van de gewone partijleden wilde ontzien. Brinkman vermeldt dan ook niet het verzet van Drees tegen het uitsteken van de vlag op de gebouwen van De Arbeiderspers bij de geboorte van Beatrix. Drees heeft ook beslist niet van harte meegewerkt aan 'de vorming van een nieuwe, vooruitstrevende volkspartij, waarin de SDAP zou opgaan'. Opnieuw, omdat hij de gevoeligheden van de gewone partijleden goed kende. Hij heeft er alles aan gedaan om de PvdA sociaal-democratisch te maken, zodat deze partij feitelijk een voortzetting van de SDAP

werd. En de formele reden voor het bedanken door Drees voor het lidmaatschap van de PvdA was dan ook het streven om samen met D'66 en PPR een Progressieve Volkspartij op te richten, in feite dus een poging om opnieuw de PvdA op te richten. Opnieuw voelde Drees de gewone partijleden goed aan. Dat Brinkmans artikel een enigszins hagiografische indruk maakt, is kennelijk niet te vermijden met artikelen over Drees, maar of men hem daar werkelijk recht mee doet, is wel de vraag.

Waarom dit Jaarboek een artikel van G. Voerman bevat over de liberalen in ons land in de periode 1901-1921 is een raadsel, tenzij de ratio is dat Voerman verbonden is aan het DNPP. Voerman heeft zijn artikel veel te vlug geschreven zonder kennis te nemen van wat er door historici over de liberalen is gepubliceerd.

Wat J. Hippe schrift in 'GPV, SGP en de vrijheid van de burgers' geeft interessante informatie, maar is onvolledig omdat de RPF ontbreekt, terwijl de relatie van deze partijen met de rechtervleugel van het CDA niet onvermeld had mogen blijven. De auteur zegt wel 'Uit ruimteoverwegingen is de RPF buiten beschouwing gebleven', maar hij had dit niet van de redactie mogen aanvaarden.

De artikelen van R. Reusing over de participatie binnen politieke partijen op lokaal niveau, van H. Daalder over 'Het Nederlandse partijstelsel in het licht van algemene modellen', van A.P.M. Lucardie over politieke partijen in de greep van het postmodernisme en van R.A. Koole over was hij de transformatie van de Nederlandse politieke partijen noemt, hadden met elkaar in een thema verbonden kunnen worden. De artikelen overlappen elkaar regelmatig, schuren langs elkaar heen of vullen elkaar enigszins aan. Met een betere organisatie had er meer van gemaakt kunnen worden.

Ook dit Jaarboek bevat weer een recensie waarvan de auteur de indruk wil wekken dat zijn artikel niet in eerste instantie als recensie is bedoeld.

Hebben de Jaarboeken van het DNPP eigenlijk wel zin? Als de redactie op deze manier doorgaat, dient daar wel aan getwijfeld te worden. Er zou een andere redactieformule moeten komen, voor zover er op dit moment van een duidelijke formule sprake is. Waarom niet één of twee thema's uit actuele partijpolitieke ontwikkelingen als uitgangspunt genomen? Dat hadden bij voorbeeld de discussies kunnen zijn die de afgelopen jaren binnen enkele partijen van bovenaf zijn geëntameerd. Nu maken in ieder geval deze Jaarboeken een rommelige indruk met artikelen waarvan de relevantie niet duidelijk wordt gemaakt en de kwaliteit af en toe te wensen over laat.

Joh. S. Wijne

Uit de Nederlandse Kring voor Wetenschap der Politiek

Politicalogenetmaal 1990

Het politicalogenetmaal 1990 van de Nederlandse Kring voor Wetenschap der Politiek zal worden gehouden op donderdag 28 juni vanaf 14.00 uur en vrijdag 29 juni 1990 tot uiterlijk 17.00 uur in het congres- en studiecentrum Drienerburght van de Universiteit Twente te Enschede. Overeenkomstig de gang van zaken in 1989 duurt het 'politicalogenetmaal 1990' meer dan 24 uur, namelijk van donderdagmiddag tot en met vrijdagmiddag.

Het plenaire gedeelte dat op de donderdagavond valt, omvat naast een korte algemene ledenvergadering ook een wetenschappelijke bijeenkomst. Het programma bestaat uit korte referaten van prof. dr. J.Th.J. van den Berg, prof. dr. H. Daudt en prof. dr. A. de Swaan over 'De agenda van de Nederlandse Politicologie voor de jaren negentig', gevolgd door een discussie.

De wetenschappelijke werkgroepen zullen op donderdagmiddag, vrijdagmorgen en vrijdagmiddag bijeenkomen.

Een aanmeldingsformulier kunt u zowel schriftelijk als mondeling aanvragen bij het Kringsecretariaat, mevrouw S. Autar, Universiteit Twente, faculteit Bestuurskunde, vakgroep Politicologie, Postbus 217, 7500 AE Enschede, tel. 053-893270.

Wij bieden twee opties aan:

1. Deelname aan het gehele programma inclusief overnachting. De kosten bedragen 185 gulden.
2. Deelname aan het programma exclusief overnachting. De kosten van deze optie bedragen 115 gulden.

Wie een paper wil inbrengen, moet daartoe contact met de werkgroep(e)leider(s) opnemen. De auteur van een paper moet zelf voor de vermenigvuldiging en toezending aan de werkgroep(e)leden, de co-referaten en de Kringsecretaris zorg dragen.

Lijst van werkgroepen politicalogenetmaal 1990

De volgende werkgroepen worden voor het politicalogenetmaal 1990 georganiseerd:

1. *Fiasco's en schandalen in politiek en bestuur*

Werkgroep(e)leiders: mr. M.A.P. Bovens, Rijksuniversiteit Leiden, vakgroep Politieke Wetenschappen, Postbus 9500, 2300 RA Leiden; dr. P. 't Hart, Rijksuniversiteit Leiden, vakgroep Bestuurskunde, Postbus 9500, 2300 RA Leiden.